

Palas, Karel

Paměti Matěje Mikšíčka

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1982, vol. 31, iss. D29, pp. 57-65

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108375>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KAREL PALAS

PAMĚTI MATĚJE MIKŠÍČKA

Rozsáhlé memoárové dílo Matěje Mikšička *Bublínka ze života moravského* slouží déle než půl století řadě badatelů z různých vědních oborů jako cenný pramen poznávání kulturního a politického dění u nás v třicátých a čtyřicátých letech 19. století, přestože se nedočkal kompletního zveřejnění.¹ Také v dosavadních odborných pracích věnovaných speciálně Bublince jsou Mikšičkovy vzpomínky zkoumány a posuzovány především jako zdroj věcných informací a osobních svědectví o historických událostech nebo o významných osobnostech naší národní minulosti.²

Uvedený přístup k memoáristice byl donedávna takřka všeobecný a odpovídal i povaze většiny starších vzpomínkových děl. Nápadným početním vzestupem vzpomínkové literatury po 2. světové válce, jejím tvarovým rozrůžňováním a v neposlední řadě jejím značným ohlasem u čtenářů se vytvořil materiálový základ pro všestrannější studium paměti. Souběžně s tím narůstající zájem o řešení otázek genologických, který se nevyhýbá ani pomezím oblastem literatury, dotváří příznivou situaci pro komplexní zkoumání memoárů i po stránce teoretické. Díky tomu se v posledních letech podstatně prohloubily vědomosti o vzpomínkové produkci jako fenoménu literárním.³

¹ Rukopis *Bublínky* je uložen v Státním archívu v Brně. Její části týkající se Slovenska v letech 1848–49 vydal spolu s jinými Mikšičkovými spisy Karol Goláň v knižní publikaci *Na revolučnom Slovensku 1848–1849*, Myjava 1931. Přepis textu *Bublínky* pořídily v rámci diplomového úkolu na filozofické fakultě UJEP r. 1979 Dana Grégrová a Zdenka Suchá.

² Srov. Albert Pražák, *Matěj Mikšiček a Slováci*, Bratislava 4, 1930, 749–758; Karol Goláň, *Matěj Mikšiček a Slovensko*, Slovenské pohľady 47, 1931, 443–456, a úvodní studii téhož autora k edici citované v pozn. 1; Václav Záček, *Moravský účastník svatodušních bouří 1848*, ČMM 57, 1933, 180–210. Od připomenuté orientace těchto děl se odklání stať Milana Kopecského *Literární význam Mikšičkových pamětí*, VVM 15, 1960, 216–224.

³ Přispěli k tomu zvláště Jan Trzynadłowski, *Struktura relacji pamiętnikarskiej*, sb. *Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Pigonia*, Kraków 1961, 577–583; Źyż, *Małe formy literackie* (zejména stať *List i pamiętnik. Dwie formy wypowiedzi osobistej*), Wrocław 1977; Vlastimil Válek, *Problematika třídění současné*

Mikšíčkova Bublínka zasluhuje, aby byla studována i z těchto aspektů, neboť právě v tomto směru patří v české memoáristice 19. století k dílům nejosobitějším. Můj příspěvek se zaměřuje speciálně na její literární stránku, dotýká se však i některých dalších problémů (geneze díla), které s hlavním tématem úzce souvisejí.

U datování Bublínky se v odborné literatuře přijímá bez výhrad to, co uvedl sám autor na jejím titulním listě: „Psáno 1868“. Při pozornějším čtení celého textu však je evidentní, že dílo není výsledkem pisatelovy aktivity soustředěné do krátkého časového úseku, ale že vznik jeho jednotlivých částí, postupné doplňování a dodatečné úpravy zabírají interval více než tři desítek let. Do svých memoárů totiž Mikšíček včlenil i některé své starší práce; např. převážná část kapitoly Výprava slovenská je vyplněna sérií jeho článků zveřejněných od 4. 12. 1848 do 17. 4. 1849 v Klácelových Moravských novinách⁴ a kapitola Zápisky divylovské byla otištěna r. 1852 v kalendáři Moravsko-slezský domácí přítel. Většina partií napsaných pro Bublínku vznikla patrně v letech 1868—1870; ukazuje na to několik zmínek (v různých částech díla) o událostech, k nimž došlo v uvedenou dobu (např. hned na začátku předmluvy je citován úryvek z článku publikovaného r. 1870 v časopise Slovan americký, který redigoval v USA Klácel). Ukončený spis však Mikšíček později rozšiřoval o další části⁵ a postupně jej doplňoval vpisky. V nich mj. zaznamenával úmrtí osob, na něž v textu vzpomíná; dodatečné záznamy tohoto druhu vedou až k samému konci r. 1875. Navíc autor neustal v psaní vzpomínek ani v pozdějších letech. Potvrzuje to sedm kapitol⁶ zabírajících 16 stran, které formálně zůstaly mimo rámec Bublínky, ale zcela zjevně k ní patří; pravděpodobně měly být jejím pokračováním, což autor naznačil jako možnost v závěru spisu, a kromě toho v kapitole Cestování s krajany výslovně mluví o „první části našich nepadělaných upomínek“. Časové údaje a narážky v textu prozrazují, že např. partie nazvaná Po

české memoárové literatury, SPFFBU 1965, D 12, 19—34; týž, *K problematice poválečné české memoárové literatury*, Česká literatura 19, 1971, 452—478; týž, *Některé otázky vztahů poválečné české memoárové literatury k literatuře krásné*, sb. *Literárněvědné studie. Profesoru Josefu Hrabákovi k šedesátinám*, Univerzita J. E. Purkyně, Brno 1972, 223—235; týž, *Frekvence české poválečné memoárové literatury*, SPFFBU 1981, D 28, 7—17; Zdeňka Havránková, *Memoárový žánr a jeho místo v literární teorii*, Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury 11, Univerzita Karlova, 1967, 43—50; táž, *Příspěvek k poetice memoárů jako útvaru uměleckého*, tamtéž, sv. 13, 1969, 69—78; Albín Bagin, *Pokus o charakteristiku memoárové literatury*, Slovenská literatúra 24, 1977, 170—179; Ivan Kusý, *Memoáre ako svedectvo rozhrania*, Slovenská literatúra 26, 1979, 217—238.

⁴ Autor do Bublínky zařadil — většinou jen s drobnými úpravami — své zprávy otištěné v Moravských novinách, kdežto dopisy publikované v Pražském večerním listě (od 26. 12. 1848 do 17. 1. 1849) ponechal zcela stranou. — Mikšíčkovy novinářské zprávy o událostech na Slovensku nově vydali Karol Goláň, *Na revolučnom Slovensku 1848—1849*, 123—188, a Daniel Rapant, *Slovenské povstanie roku 1848—49* III/2, VSAV, Bratislava 1954, a III/3, 1958, *passim*.

⁵ Dodatečně do něho zařadil např. partii *Polské I*; tím došlo k posunu v číslování kapitol, autor je však opravil jen v Obsahu, a to pouze na jeho první straně.

⁶ Mají tyto názvy: *Po 15 letech*, *Nejidej hrušky s pány*, *Divné příhody*, *Boj o smír hranický*, *Odjezd z Hranic*, *Cestování s krajany*, *Obr[azy] z nyn[ější] lit[eratury] české] na M[oravě]*.

15 létech vznikla nejdřív r. 1874 a poslední z těchto sedmi kapitol dokonce až na začátku let osmdesátých.

Uvedená zjištění ukazují, že obě časové roviny, mezi nimiž memoáry oscilují, tj. nejen čas průběhu událostí, o nichž se vypravuje, ale i doba psaní vzpomínek, jsou v Bublince proměnlivé (vypravěčovo „teď“, „dnes“ má na různých místech díla dost odlišný obsah) a že vzdálenost mezi nimi značně kolísá, neboť některé části vznikly v bezprostředním styku s popisovaným děním nebo s malým odstupem od něho, v jiných partiích se však autor vracel k příběhům a situacím starým už několik desetiletí.

Připomenuté údaje naznačují rovněž žánrovou pestrost Bublinky. Poměrně slabě je v ní zastoupena složka dokumentární. Silnější vrstvu tvoří části hlásící se tvarem i stylem k publicistice (články, reportáže, fejetony, nejednou psané pro noviny a kalendáře). Třetí, rozsahem největší složku vyplňují kapitoly psané většinou r. 1868 (a později); právě ty mají řadu rysů shodných s beletrií.

Literárnost Bublinky ohlašuje už její vnějšková podoba. Spis má poetizovaný titul, jehož metaforická složka je rozvedena i vysvětlena v předmluvě (život jedince je pouhá bublinka na hladině moře, nepatrná součástka národního společenství) a několikrát zaznívá i uvnitř díla. Dvě kvarteta z Kollárova sonetu slouží jako motto celého spisu. Poetizovány jsou také názvy některých kapitol. — Nejde však jen o vnější obrysy díla: k beletrii směřuje také vnitřní organizace textu. Zastavím se aspoň u nejnápadnějších postupů, jimiž se Mikšičkovy paměti blíží slovesnému umění.

Ve vzpomínkové literatuře se hrdina obyčejně kryje s vypravěčem (autorem). V Bublince jsou tyto role jasně odděleny. Pro líčení svých vlastních osudů, zážitků a názorů vytvořil Mikšiček ústřední postavu díla, Mírovíta; jeho charakter prochází od dětských let až do konce života (v textu se několikrát o Mírovítovi mluví jako o nebožtíkovi) jistými změnami, zůstává však konstantní v čínorodém obětavém vlastenectví a ve vytrvalém osnování humorných kousků, jimiž si Mírovít často vyrovnává účty s okolím. Spisovatel sám se spokojuje s úlohou vypravěče, který má sice režii vyprávění plně v moci, ale jinak vystupuje jako prostý prostředník, průvodce čtenáře, „pouhé echo Mírovítovo“, neboť prý jen reprodukuje, co našel v jeho pozůstatosti nebo co od něho slyšel. Tak vystává před čtenářem od samého začátku otazník nad Mírovítovou identitou: znovu a znovu je nucen ptát se, zda — či v jaké míře — je hrdina postava reálná, nebo fiktivní. Autor s čtenářem provozuje hru, kterou mu jednoznačné hledání odpovědi znesnadňuje, někdy ho přímo svádí po falešné stopě. Evidentně ho mystifikuje např. v kapitole Rusové a jezuiti na Moravě; na její konec dává „Poznamenání redakce“ a předstírá v něm, že „rukopis tento dodán nám od přítele Fr. Průdka,⁷ vloni v Prostějově zemřelého, a jak znalci dosvědčují, psán jest vlastnoručním písmem Průdkovým. Kdo by byl Mírovít, o němž tu píše, není nám dosti jasné, ač soudíc z jiných podobných událostí, nemýlíme se snad, že ním jest Průdek sám, že tedy co tuto psal, psal asi na zapřenou“.

⁷ František Průdek (1833—1873) byl úředníkem moravských zemských desk v Brně a patřil k zdejším českým vlastencům.

Mikšíčekův sklon k mystifikování čtenáře se projevuje nejen v Bublince, ale setkáme se s ním i v jeho činnosti novinářské. Národným dokladem toho je polemika, kterou vedl — sám se sebou. Dne 1. března 1849 zveřejnil v Moravských novinách pod šifrou J. J. „Slovo k dopisovateli do MN p. M.“ (k autorství článku se Mikšíček priznává v dopise Marii Vrbíkové z 9. 3. 1849, srov. K. Goláň, Na revolučním Slovensku, 117), v němž pisatel zaujímá kritické stanovisko k Mikšíčkovým referátům o vojenské výpravě na Slovensko. V příspěvku otištěném v Moravských novinách 27. 3. 1849 Mikšíček sice slíbil brzkou odpověď „pozornému čtenáři J. J.“, ale nenapsal ji — byla by zbytečná; formou listu vymyšleného čtenáře, skryt za masku pseudonymu, dal Mikšíček volný průchod své narůstající skepsi vůči vývoji událostí, a navíc mu tato hra s veřejností byla zdrojem soukromé zábavy, když sledoval vzrušené reakce, dohady a mylné konstrukce čtenářů v nejbližším okolí, usilujících o identifikaci pisatele J. J. (o tom svědčí citovaný Mikšíčekův dopis Marii Vrbíkové a Mikšíčkovy poznámky v jeho Deníku, psané k 10. 3. 1849; srov. K. Goláň, c. d., 93n).

Postava Mírovítova má důležité místo v kompozici díla. Po stránce stavební je Bublínka blízká technice tzv. obrazů ze života, které se prosadily v naší krásné próze v třetí čtvrtině 19. století. Je to mozaika, složená z jednotlivých uzavřených obrázků (bylo už připomenuto, že některé z nich autor publikoval separátně, a pak je věleňil do Bublínky), úvahových partií, scének a příběhů, které tvoří souvislé dějové pásmo ani nejsou důsledně řazeny v časové posloupnosti (časová osa tvoří přímku, ale nejvíc se blíží sinusoidě, protože Mikšíček neustále zabíhá buď do minulosti, před vyprávěný příběh, nebo odbočuje do své přítomnosti). A tak hlavní (vlastně jediný) prvek, který sjednocuje a váže v celek jednotlivé segmenty, je Mírovít, skutečný hrdina nejen celého díla, ale i naprosté většiny jeho částí.

Mírovít není jediná postava, jejíž totožnost autor zamlžuje. V závěru 12. kapitoly věnované Mírovítovým studiím ve Znojme se objevují Antonín a Josef Býkovi.⁸ Touto dvojicí se pak autor podrobněji zabývá v kapitole Rozličné volby a v ní také svérázným způsobem napovídá skutečný smysl krycího jména, které pro ni zvolil: „V oněch tratích západní Moravy ležela také vesnice Buč, z nížto pochází rodina Býků čili, jak Hanáci říkají, Becků.“ Obdobně je tohoto postupu, běžného v tzv. klíčových románech, užito i u pojmenování Dačic, bydliště Mikšíčkovy rodiny, ležícího v těsném sousedství spisovatelova rodiště; Dačice jsou ve spise důsledně prezentovány jako Divylov.

Své pojetí memoárů vyjádřil Mikšíček explicitně na několika místech Bublínky. Pro ilustraci vybírám aspoň jeden citát. Je z kapitoly On sloužil Bohu a vlasti. V ní se autor zaměřuje na žánrovou figurku, Kubínka,^{9a} a líčí humorné scény z jejich setkání, k nimž došlo vinou Kubínkova primitivismu a fanatismu. V úvodním odstavci Mikšíček představuje tuto svéráznou postavu, připomíná, že prý Kubínek prodal své hospodářství, aby se mohl plně věnovat propagační činnosti náboženské, nadhazuje přítom otázkou, zda Kubínkovo rozhodnutí bylo motivováno ideálními záměry, či zda není něco pravdy na zlomyslných klípcích, které se ve spo-

⁸ Byli to bratři Antonín (1812–1895) a Josef (1814–1887) Beckové, Mikšíčkovi krajané; později oba zaujímali významná místa ve Vídni.

^{9a} O Šebestiánu Kubínkovi (1799–1882) píše Milošlav Hýsek, *Literární Morava v letech 1849–1885*, Praha 1911, 96.

jitosti s jeho zbavením se majetku šířily, a pokračuje: „Spor tento budiž tedy ponechán ku vyřízení některému péru historickému, snad Dudíkovi samému, aby vylíčeno bylo po pravdě a po spravedlnosti, jak se to vlastně mělo s Kubínkem. Tuto nezáleženo právě nanejvýše na nestranné historii samé, noprž toliko na tom, aby napotomní působení Kubínkovo předvedeno bylo čtenáři v několika málo náčrtcích na oči.“ Uvedená slova autora jsou plně v souladu s jeho postupem v celém díle. Mikšíčkovi totiž nešlo o paměti-historii, o celistvý obraz doby, o líčení událostí v širších souvislostech, záměrně rezignoval na vypisování toho, co je (nebo časem může být) známo z jiných pramenů a literárních děl. Ve svých pamětech chtěl zachytit svůj život i osudy druhých v jedinečných konkrétních projevech, postihnout to, co se odchodem pamětníka navždy ztratí, stručněji řečeno: své memoáry vědomě odhistorizoval. Autor Bublínky si také nekladl za konečný cíl svého snažení dospět k nestrannému, ryze objektivnímu obrazu skutečnosti — také to je podle něho úkol „přísných a nebarvících historiků“. Snažil se zachytit své osudy, události, jichž byl účastníkem, lidi, s kterými se stýkal, a vylíčit je tak, jak je viděl, prožíval a cítil on sám.

Tento autorský záměr lze nejnázorněji doložit konfrontací kapitol napsaných pro Bublínku r. 1868 (a později) s autorovými staršími pracemi s touž tematikou, ale s odlišnou funkcí. Nejvíc příležitostí k tomu dávají dva nejrozsáhlejší celky: kapitola Výprava slovenská, jejíž jednotlivé obrázky vybízejí ke srovnání s autorovými deníkovými zápisky⁹ a s jeho články z Moravských novin 1848—1849, a kapitola Rusové a jezoviti na Moravě; její hlavní část se týká pobytu ruského vojska na Uherskohradištsku v květnu r. 1849, o němž Mikšíček napsal řadu článků do Moravských novin.¹⁰

Kdežto v jeho denících a novinových referátech jasně dominují věcné informace a hodnocení fakt, přičemž osoba pisatelova je v ústraní, v partiích koncipovaných speciálně pro Bublínku jde vesměs o historiky, v nichž hlavním aktérem je Mírovít. Tomuto záměru je podřízen výběr látky prakticky ve všech partiích psaných od r. 1868; přitom jde nejednou o historiky podružné, o anekdotické efeméry, ale autorovu subjektivnímu pohledu se zřejmě jevily v jiném světle.

Další nápadný rys, kterým se odlišují Mikšíčkovy paměti od jeho deníků a žurnalistických projevů, je tendence k epičnosti. Rozdíl mezi nimi lze stručně vyjádřit jako posun od fakt, popisných prvků k příběhům, dějovým scénkám. Např. v reportáži z Uherského Hradiště, otištěné v Moravských novinách 18. 5. 1849, je několikařádková zmínka o tom, že Rusové, zvyklí na to, že v jejich vlasti mluví německy pouze židé, nemohou pochopit rozšíření němčiny u nás, a vykládají si je po svém. V Bublínce je tento postřeh rozveden do živého příběhu zcela podle hlavních bodů výstavby epického díla: od expozice (soaré u kunovického mlynáře) přes krizi (neočekávaný odchod ruského důstojníka ze společnosti, když v kon-

⁹ Vydali je Karol Golán, *Na revolučnom Slovensku 1848—1849*, 57—95, a Daniel Rapant, c. d., III/3, 571—603.

¹⁰ Podstatný pasus článku otištěného v Moravských novinách 20. 5. 1849 přejal Mikšíček později do Bublínky.

verzaci zaznívá němčina) až k rozuzlení konfliktu s pointou (důstojníkovsка slova: „Co u nás v Rusku mluví po německu, je jenom žid“).

Snad ještě názorněji dokládá diferencovaný přístup k témuž tématu Mikšíčkův rozdílný způsob záznamu a zpracování historicky o bohatě zásobeném skladu v Levoči, kterého se v únoru 1849 zmocnilo vojsko slovenských dobrovolníků. V deníku k 16. 2. si o tom autor zaznamenal jedinou větu: „Zboží všeliké z maďarského magazínu se bralo.“¹¹ V referátě pro Moravské noviny (28. 2. 1849, str. 232n) byl obsírnější, ale i tam se omezil na věcné konstatování: „Zde měli Maďaři jeden z hlavních skladů pro potřeby vojenské a po dobytí Pešti mnoho zboží sem znova odvezli. Když Görgey odtud se poroučel, odvezeno z Levoče zboží na 1.200 vozech, a co zde ještě rozličných suken, moldonu, plátna, gatí atd. ponechali, sotva bychom na 100 vozech odvezli. Z věci těchto byla dne 16. t. m. nepatrná částka pro naši a vojenskou potřebu oddělena, ostatní od vojenského komisara ale zapečetěno, aby bylo očekávanému komisaru z Pešti odevzdáno i tam zavezeno.“ Naproti tomu v Bublince vytvořil z této příhody samostatnou čtyřstránkovou kapitolu Licitace non plus ultra, vyplněnou humorně laděnými žánrovými obrázky z veřejné dražby zabaveného zboží, v níž prim hraje Mírovít. Přitom faktické údaje obsažené v novinovém článku o objevení skladu jsou zde zredukovány a staženy do úvodní věty, jinak je celá kapitola vystavěna z názorně vylíčených živých scének z dražby, o níž není v deníku ani v novinové zprávě sebemenší zmínka. To zároveň ilustruje, že čtenář Bublinky v nejednom případě stěžejí může spolehlivě rozeznat, jde-li o reprodukci autentického zážitku, nebo o výsledek autorovy volné fabulace.

Přes značnou dávku literární stylizace zůstává Bublinka svou podstatou v oblasti vzpomínkové literatury — nejen proto, že je to dílo hybridní, v němž vrstva mířící k beletrii je sice kvantitativně nejsilnější, ale vedle ní je tu zastoupena i tvorba publicistická a v nezbytné míře i složka dokumentární. Závažnější je, že jednotlivé příběhy obyčejně netvoří autonomní celky, ale mají pouze ilustrační funkci, slouží jako prostředek názorné, živé argumentace, je jich využito k ozvláštnění a podpoře autorových soudů a tvrzení, a do nich bývá vyprávění také zarámováno. Stručně řečeno: beletrizace Mikšíčkových pamětí stojí většinou ve službách žurnalistiky, k níž má dílo nejbliž a která podle autorových vlastních slov byla „pole jemu takorika nejmilejší“.

Zastavme se ještě u otázky, jaké podněty vedly Mikšíčka k sepsání memoárů. Odpověď na ni není jednoznačná. Je více než pravděpodobné, že spisovatel byl k pamětem vybízen lidmi z blízkého okolí; tak např. Obrázek z roku 1848 vznikl podle autorovy poznámky v Bublince na přímou výzvu Klácelovu. Rozhodující však byly nepochybně autorovy pohnutky osobní. Jejich stopy — místy nezřetelné, jinde dosti jasné — lze sledovat především v Bublince samé.

Mikšíček v třicátých a zvláště čtyřicátých letech překypuje aktivitou, rozbihajícím se různými směry do značné šířky: věnuje se žurnalistice, je nadšený divadelník (jeden čas se vážně obírá myšlenkou stát se profe-

¹¹ Karol Goláň, c. d., 92; Daniel Rapant, c. d., III/3, 600.

sionálním hercem), v revolučním víru je stržen k politické práci, v mládí se pokouší o úspěchy v poezii (své studentské veršovánky — včetně naivně primitivních drobnůstek — pečlivě zaznamenává v Bublince), v čtyřicátých letech vydává tiskem pohádky a pověsti. Díky tomu všemu byl Mikšíček ve své době dobře znám dosti širokému okruhu vlastenců a předních osobností kulturního i politického dění nejen v českých zemích, ale i na Slovensku, a velice si na tom zakládal. Zároveň však nelze přehlédnout, že prakticky žádnou z oblastí, v nichž působil, nepodařilo se mu obohatit dílem, které by jeho jménu zajišťovalo trvalejší místo v obecném povědomí. Postupně odcházeli lidé, s nimiž se autor Bublinky dobře znal a kteří se těšili jeho největší úctě. To, že Mikšíček přistoupil k soustavnému psaní memoárů právě v době, kdy umírá Fr. Sušil, za necelý měsíc po něm J. Ohéřal a o rok později emigruje do USA F. M. Klácel, není pouhá časová shoda. Do popředí brněnského kulturního dění se tehdy místo Klácela a Sušila dostávají příslušníci mladší generace. Mikšíček, jenž netrpěl sebedopceňováním, který podle vlastních slov „býval vždy od spoluvlastenců a národovců vážen a milován, neboť pro svou neoblohornou lásku vlasteneckou, jmenovitě r. 1848 v šatlavách, kriminálech a přerozmanitých podobných zábavách dostatečně dokázanou a dotvrzenou, i jinak vždy a všude bez nejmenšího ostýchu projevovanou“, je přesvědčen, že „zasluhuje, aby mu nezkušenci vzdávali zaslouženou čest“.¹² Místo toho se ocitá v ústraní, izolaci, narůstá v něm pocit křivdy a zneuznání vlastního celoživotního úsilí. Z těchto okolností zřejmě pramení hlavní impuls k jeho memoárům: potřeba podat svědectví o sobě, o roli, kterou před léty hrál. Dílo sice zůstalo v rukopise, ale autor počítal s publikem; oslovuje čtenáře hned ve vstupní větě předmluvy a obrací se k němu na mnoha dalších místech textu. Z některých náznaků (např. z prvního odstavce Ukončení) lze usuzovat, že Mikšíček dokonce doufal v působnost svého spisu v širším okruhu publika, než který je v dosahu díla rukopisného.

O vzniku Bublinky patrně spolurozhodoval i motiv, s nímž se potkáme např. v pamětech Fr. E. Velce:¹³ vnitřní uspokojení, potěšení ze samého psaní vzpomínek. Jen tím je možno vysvětlit např. žertovnou, zcela průhlednou mystifikaci, kterou Mikšíček původně uzavíral Ukončení Bublinky (citovaný pasus později nahradil jiným textem): „P. S. Omluvení tiskaře. Nevypátranou posud nehodou stalo se, že našemu sazeči ztratila se v tiskárně kapitola č. 94, jednající o rozličných volbách čili o Antonínovi a Josefovi Býkovi. Že v tom zlomyslnost nějaká vězela, seznaváme z toho, že když celá už knížka svázána jest, objevil se teprv rukopis č. 94. Leč tu nám už nebylo možno, aby byl připojen. Máme ho ale nyní pod zámkem a postaráme se bezpečně, aby vyšel v druhém vydání. Firma:“

Záměru ukázat autorův podíl na kulturním i politickém rozvoji spo-

¹² Kapitola *Obrazy z nynější literatury české na Moravě*, 2n.

¹³ *Kniha vděčných upomínek Františka Emanuela Velce*: „Nepíšu, abych ostavil po sobě památku písemní. Píšu jen, že mne to těší obíratí se na sklonku života s minulostí a na mysl sobě uváděti živě, co mne v živobyťi potkalo.“ Cituji podle Aloise Jiráského, *Rozmanitá prosa III* (Sebrané spisy Al. Jiráského, sv. 39, J. Otto, Praha 1913, 56).

lečnosti vyhovovala forma publicisticko-dokumentární. Jisté okolnosti však podporovaly beletrizaci memoárů. Předně je to fakt, že řada událostí se Mikšíčkovi jevila z časového odstupu v jiném světle než kdysi. Vývojem prošel jeho vztah k Polsku a Rusku, změnil se i jeho postoj k dění v letech 1848—1849. Do jeho názorového světa v studentských letech dává nahlédnout např. výrok jeho přítele, zaznamenaný v kapitole Klácel. Ohéral: „Věru, Mírovíte, už je čas svrchovaný, že se rozejdeme, nebo kdybysme déle pohromadě zůstali, nezbylo by nám už jiného leč jen vzítí cepy a mlátit do toho.“ Mikšíček, někdejší bouřlivák, agitující za svatodušních nepokojů v Praze po západních Čechách ve prospěch pomoci hlavnímu městu, stíhaný zatykačem, pověstný svou aktivitou v Brně i rodném kraji, bojující se zbraní v ruce proti stoupencům L. Kosutha na Slovensku, prezentuje v Bublince Mírovítovu činnost na západě Čech jako projev dobového „národního blúznění“ (v kapitole Mírovít byl počtvrté v Praze) a na jiném místě — v kapitole Rozhled na rok 1848 — vyslovuje o revolučním hnutí r. 1848 zcela jednoznačný soud: „Není žádné pochybnosti, že kdyby nebylo ani roku 1848 onoho rachocení po polovici Evropě [!] nastalo, byl by národ náš v poklidu a míru dodělal se snad ještě lepších výsledků, než se s nimi potkával ještě na začátku roku 1869. Loajální muži jako Šembera atd. vymohli ještě za absolutismu, co se mnohému zdálo býti nevyvořitelným, a mužové ti byli by zajisté neustávali u vymoženostech svých loajálních, byli by pokračovali, a jsouce ze všech stran inteligencí národní podporováni, byli by vymáhali jedno po druhém, až by tu znenadání byla se zaskvěla i koruna svatováclavská, že by o tom byl hrubě ani žádný Němeček a Němčourek nevěděl.“

V proměnách Mikšíčkova smýšlení je patrné i jeden z klíčů k vysvětlení prázdných míst v líčení Mírovítových osudů. V odborné literatuře bylo několikrát poukázáno na autorovo nápadné mlčení o slovanském sjezdu a svatodušních událostech v Praze, ale to není zdaleka jediný případ. Neméně překvapující je obsahová chudost pasáží a zmínky o Klácelovi; vždyť právě Mikšíček se po léta pohyboval v jeho těsné blízkosti, zůstal s ním v korespondenčním styku i po Klácelově odchodu do ciziny a byl — stejně jako celá jeho rodina — oddaným Klácelovým čteníkem. Dopis zakladatele českomoravského bratrstva Veronice Vrbíkové z 22. 10. 1852,¹⁴ psaný poté, co se pisatel doslechl o jejím zamýšleném sňatku s Mikšíčkem, naznačuje možnost, že autor Bublinky měl také v tomto bodě důvody ledaco ve svém vyprávění pomínout. Nemohl však obejít všechno, o čem by byl raději pomlčel, neboť řada věcí byla ještě v živé paměti starší generace.

Silná beletrizace Mikšíčkových memoárů a jejich celkové humorné ladění odpovídá naznačené situaci, v níž autor Bublínku psal: rozkládá totiž jednoznačnost směřování díla věcné literatury, odkazujícího výhradně k reálné skutečnosti, posouvá části textu do roviny, v níž není nutné ani možné přijímat jednotlivé promluvy v doslovném znění, nadlehčuje a někdy i zlehčuje lecco z toho, čemu se autor postupně vzdálil nejen časově. To byl hlavní smysl sblížování jeho memoárů s uměleckou prózou.

¹⁴ Je otištěn ve *Výboru z díla Františka Matouše Klácela* (SNKLU, Praha 1964, 284n), uspořádaném Dušanem J e ř á b k e m.

MATĚJ MIKŠIČEK'S ERINNERUNGEN

Die handschriftlichen Memoiren Bublínka (Das Bläschen) aus dem Leben des mährischen Matěj Mikšiček (1815–1892) dienen den Spezialisten vor allem als eine wertvolle Quelle des Kennenlernens der dreißiger und vierziger Jahre des 19ten Jahrhunderts. Dazu hat auch das abenteuerliche Leben ihres Verfassers beigetragen, der besonders in seinem jüngeren Alter die Wirkungsstätte oft wechselte (er studierte und wirkte nicht nur in Znojmo, Hradec Králové, Litomyšl und Brno, sondern auch in der Slowakei, in Wien und in Pest). Vom Standpunkt der Bearbeitung und Auffassung der Erinnerungen gehört seine Schrift zu den wirkungsvollsten Werken der tschechischen Memoirenliteratur des 19ten Jahrhunderts.

Die Studie konzentriert sich gerade auf diese literarische Seite der Mikšičeks Schrift. Der Verfasser des Aufsatzes beachtet besonders die einzelnen Vorgänge, durch die die Mikšičeks Erinnerungen zur Belletristik näher gebracht werden. Das hohe Maß ihrer literarischen Stilisierung erklärt er durch Mikšičeks Charakter und durch seine Situation zur Zeit, als er seine Erinnerungen schrieb.

